

Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı-Gelecek Beklentisi İlişkisi: Sakarya Üniversitesi Örneği

Abdullah İnce

0000-0001-6135-5473

Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, Sakarya, Türkiye

ror.org/04ttnw109

abdullahince@sakarya.edu.tr

Öz

Beliren yetişkinlik, gençlikle yetişkinlik arasında yeni bir dönemdir. Bu dönemin temel özelliği bireylerin reşit sayılmakla birlikte yetişkinliğe geçişi belirleyen düzenli işe başlama, aile kurma ve eğitimlerini tamamlama kriterlerini tam olarak sağlamamış olmasıdır. Din anlayışı dindarlık ve dinî hayattan farklı olarak kişinin dini nasıl anladığıyla ilgilenen zihinsel kategorileri ifade eder. Bu çalışma, beliren yetişkinlerin din anlayışıyla gelecek beklentisinin ilişkisini incelemektedir. Çalışmada din anlayışı “Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeği” ile gelecek beklentisi “Gelecek Beklentisi Ölçekleri” ile ölçülmüştür. Araştırma nicel araştırma yaklaşımıyla tarama modeline göre gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın örneklemini 2022 bahar döneminde Sakarya Üniversitesinde öğrenim gören 18-29 yaş grubundaki 1814 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada mühendislik bilimleri, iktisadi ve idari bilimler, sağlık bilimleri, din bilimleri, eğitim bilimleri, sanat ve estetik bilimleri olarak belirlenen altı öğrenim alanı kategorisi esas alınmakla birlikte uygun örnekleme tekniği kullanılmıştır. Araştırma teorik arka plan ve kavramsal zemini içeren giriş, yöntem, bulgular, tartışma ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Araştırmanın bulguları kısmında, demografik bilgilerden sonra din anlayışı ölçeği alt boyutlarının kendi içindeki ilişkisi ve din anlayışı ölçeği alt boyutları ile gelecek beklentisi ölçeklerinin ilişkisine ait veriler korelasyonlarına bakılarak tablolar yoluyla sunulmuştur. Korelasyon analizi sonuçları beliren yetişkinlerde din anlayışı ölçeği alt boyutlarının birbiriyle, din anlayışı ile gelecek beklentisinin de kendi arasında ilişkisi olduğunu göstermektedir. Ayrıca çalışmanın sonuçları, üniversite öğrencilerinin geleneksel-kurumsal din anlayışına karşı mesafeli, dinî otoriteleri sorgulayan, bireyselliğin ön planda olduğu “yeni maneviyatçı” bir din anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Bulgulara göre, seküler-mesafeli din anlayışıyla geleceğe yönelik beklentiler arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif, kurumsal-aidiyete dayalı ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışıyla gelecek beklentileri istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Din Sosyolojisi; Din Anlayışı; Beliren Yetişkinlik; Gelecek Beklentisi; Üniversite Gençliği

Öne Çıkanlar

- Beliren yetişkinlerde din anlayışı ile gelecek beklentisi arasında anlamlı ilişki vardır.
- BYDAÖ alt boyutları arasında anlamlı ilişki vardır.
- Üniversite gençliği, “yeni maneviyatçı” bir din anlayışına sahiptir
- Gençler mevcut din yorumlarını katı bulmaktadır.
- Seküler-mesafeli bir din anlayışına sahip olma düzeyi arttıkça gelecek beklentisi düzeyi düşmektedir

Atıf Bilgisi

İnce, Abdullah. “Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı-Gelecek Beklentisi İlişkisi: Sakarya Üniversitesi Örneği”. *Eskiyei* 54 (Eylül 2024), 951-975.

<https://doi.org/10.37697/eskiyei.1462499>

Makale Bilgileri

<i>Etik Beyan</i>	* Bu çalışma “Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı, Gelecek Tasavvuru, Hizmet Beklentileri ve Değer Odaklı Eğitim Programının Meslek Elemanlarının Hizmet Sunumuna Etkisi” projesinde elde edilen verilerden üretilmiştir.
<i>Etik Kurul İzni</i>	Etik onay, Sakarya Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu tarafından verilmiş olup 07.04.2021 tarihli ve 34 numaralıdır.
<i>Geliş Tarihi</i>	01 Nisan 2024
<i>Kabul Tarihi</i>	17 Eylül 2024
<i>Yayın Tarihi</i>	30 Eylül 2024
<i>Hakem Sayısı</i>	İki İç Hakem - İki Dış Hakem
<i>Değerlendirme</i>	Çift Taraflı Kör Hakemlik
<i>Etik Beyan</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.
<i>Benzerlik Taraması</i>	Yapıldı - intihal.net
<i>Çıkar Çatışması</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
<i>Finansman</i>	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
<i>Etik Bildirim</i>	eskiyenedergi@gmail.com
<i>S. Kalkınma Amaçları</i>	3.3.1. Eğitim 3.3.1. Gençlik
<i>Lisans</i>	CC BY-NC 4.0

Relation Between Religious Understanding and Future Expectations in Emerging Adults: Sakarya University Example

Abdullah İnce

0000-0001-6135-5473

Sakarya University, Faculty of Theology, Department of Sociology of Religion, Sakarya, Türkiye

ror.org/04ttnw109

abdullahince@sakarya.edu.tr

Abstract

Emerging adulthood is a new period between youth and adulthood. The main characteristic of this period is that although individuals are considered to be of legal age, they have not yet met the criteria that determine the transition to adulthood, such as starting a regular job, starting a family and completing their education. As distinct from religiosity and religious life, religious understanding refers to mental categories that deal with how one understands religion. This study examines the relationship between emerging adults' religious understanding and future expectations. In the study, religious understanding was measured using the "Religious Understanding in Emerging Adults Scale" and future expectancy was measured with the "Future Expectancy Scales". The research was carried out according to the survey model with a quantitative research approach. The sample of the study consists of 1814 students in the age group of 18-29 who are studying at Sakarya University in the spring semester of 2022. The study was based on six categories of fields of study: engineering sciences, economic and administrative sciences, health sciences, religious sciences, educational sciences, arts and aesthetic sciences, and a convenience sampling technique was used. The research consists of introduction, methodology, findings, discussion and conclusion sections, including the theoretical background and conceptual basis. In the findings section of the study, after the demographic information, the data on the relationship between the sub-dimensions of the religious understanding scale and the relationship between the sub-dimensions of the religious understanding scale and the future expectation scales are presented in tables by looking at their correlations. The results of the correlation analysis show that the sub-dimensions of the religious understanding scale in emerging adults are related to each other, and religious understanding and future expectation are related to each other. In addition, the results of the study show that university students have a "new spiritualist" understanding of religion that is distant from the traditional-institutional understanding of religion, questions religious authorities, and emphasizes individualism. According to the findings, there is a negative and significant relationship between secular-distant religious understanding and future expectations, and a positive and significant relationship between institutional-religious and conservative-traditional religious understanding and future expectations.

Keywords

Sociology of Religion; Religious Understanding; Emerging Adulthood; Future Expectation; University Youth

Highlights

- There is a significant relationship between religious understanding and future expectation in emerging adults.
- There is a significant relationship between the sub-dimensions of RUEAS.
- University youth have a “new spiritualist” understanding of religion.
- Young people find the current interpretations of religion rigid.
- As the level of having a secular-distant understanding of religion increases, the level of future expectation decreases

Citation

Ince, Abdullah. “Relation Between Religious Understanding and Future Expectations in Emerging Adults: Sakarya University Example”. *Eskiyeni* 54 (September 2024), 951-975.

<https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1462499>

Article Information

<i>Ethical Statement</i>	* This study was produced from the data obtained in the project "Religious Understanding Future Vision, Service Expectations of Emerging Adults and the Effect of Value-Based Education Program on the Service Provision of Vocational Staff".
<i>Ethics committee</i>	Granted by Sakarya University, Social Sciences and Humanities Ethics Panel, approval dated 07.04.2021 and numbered 34.
<i>Date of submission</i>	01 April 2024
<i>Date of acceptance</i>	17 September 2024
<i>Date of publication</i>	30 September 2024
<i>Reviewers</i>	Two Internal & Two External
<i>Review</i>	Double-blind
<i>Plagiarism checks</i>	Yes - intihal.net
<i>Conflicts of Interest</i>	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
<i>Grant Support</i>	No funds, grants, or other support was received.
<i>Complaints</i>	eskiyenidergi@gmail.com
<i>S. Development Goals</i>	3.3.1. Education 3.3.1. Youth
<i>License</i>	CC BY-NC 4.0

Giriş

Gençlik, kronolojik, psikolojik ve sosyolojik açıdan tanımlanabilen; sosyokültürel yapıya göre anlamı değişen bir kavramdır. Gençlik döneminin bir kesitini oluşturan 18-20'li yaşlar, bireylerin hayatında köklü değişikliklerin olduğu yıllardır. İş, aile ve sosyal hayata dair seçimler bu yaş aralığında gerçekleşir. Sanayileşmiş toplumlarında eğitim sürelerinin uzaması, işe başlama ve evlilik yaşının gecikmesi, yetişkinliğe geçişi etkilemiş, gençlik ve yetişkinlik kategorilerinin anlamları değişmiştir.¹ Arnett gençlikle yetişkinlik arasında “beliren yetişkinlik” (BY) olarak tanımlanan ara bir kategoriden söz edebileceğini savunmaktadır.²

Bu sebeple BY (emerging adulthood) demografik, öznel ve kimliği merkeze alan tanımlar açısından 18-25 yaş arasında ergenlik ve yetişkinlikten ayrılan ara bir dönemdir.³ Bazı yönlerden genç bazı yönlerden yetişkin gibi davranan bireyler, bir taraftan yetişkinliğin gerektirdiği beceri ve yetenekleri geliştirir.⁴ Bilimsel araştırmalar, bu kategoriye giren bireylerin kendini genç ya da yetişkin olarak görme konusunda kararsızlık içinde olduğunu göstermektedir. Bunun sebepleri arasında aile desteği, iş ve evlilik konularındaki durum ön plana çıkmaktadır.⁵ Bu çalışmanın örneklemini oluşturan bireyler çalışma boyunca BY kapsamında değerlendirilmektedir. Ancak metinde hedef kitlenin tanımlayıcı özellikleri olan “üniversite öğrencisi” ve “genç” kavramları da kullanılmaktadır.

BY, sosyokültürel yapıya göre sınırları esnek bir kavramdır. Bireylerin reşit sayıldığı 18 yaş, BY'nin alt sınırı olarak kabul edilir. Ancak üst sınırı belirleyen iş, eğitim ve yetiştiği aileden ayrı konutta yaşama gibi unsurların değişkenliği, üst sınır konusunda anlaşmayı zorlaştırmaktadır. 18-29 yaş grubunu tanımlamak üzere kullanılan kavramlardaki çeşitlilik bu esnekliğin bir göstergesidir.⁶ BY döneminin tanımlayıcı özelliklerinin döneme ve kültüre göre farklılaşması sebebiyle BY dönemi bu çalışmada 18-29 yaş grubu olarak belirlenmiştir.⁷

¹ Jeffrey Jensen Arnett, “Emerging Adulthood: A Theory of Development from the Late Teens Through the Twenties”, *American Psychologist* 55/5 (2000), 469; Jeffrey Jensen Arnett, “Learning to Stand Alone: The Contemporary American Transition to Adulthood in Cultural and Historical Context”, *Human Development* 41/5-6 (1998), 298.

² Jeffrey Jensen Arnett, “Emerging Adulthood: What Is It, and What Is It Good For?”, *Child Development Perspectives* 1 (2007), 68-73; Arnett, “Emerging Adulthood: A Theory of Development from the Late Teens Through the Twenties”.

³ Arnett, “Emerging Adulthood: A Theory of Development from the Late Teens Through the Twenties”, 469.

⁴ Arnett, “Learning to Stand Alone: The Contemporary American Transition to Adulthood in Cultural and Historical Context”, 312-313.

⁵ Arnett, “Are College Students Adults? Their Conceptions of the Transition to Adulthood”, 222.

⁶ Kavramlardan bazıları geç ergenlik (late adolescence), genç yetişkinlik (young adulthood), yetişkinliğe geçiş (transition to adulthood), gençlik (youth) kavramlarıdır. Konuyla ilgili bk. R. Rogers Kobak - Amy Sceery, “Attachment in Late Adolescence: Working Models, Affect Regulation, and Representations of Self and Others”, *Child Development* 59/1 (1988), 144; Benjamin L. Hankin vd., “Development of Depression from Preadolescence to Young Adulthood: Emerging Gender Differences in a 10-year Longitudinal Study”, *Journal of Abnormal Psychology* 107/1 (1998), 128; Dennis P. Hogan - Nan Marie Astone, “The Transition to Adulthood”, *Annual Review of Sociology* 12 (1986), 109; Kenneth Keniston, “Youth: A ‘New’ Stage of life”, *The American Scholar* 39/4 (1970), 631; Aysun Doğan - Sunay Cebioğlu, “Beliren Yetişkinlik: Ergenlikten Yetişkinliğe Uzanan Bir Dönem”, *Türk Psikoloji Yazıları* 14/28 (2011), 47.

⁷ Beliren yetişkinlikte din olgusu ile ilgili din bilimleri alanında üç çalışma tespit edilebilmiştir. bk. Abdullah İnce, “Beliren Yetişkinlerde Din ve Allah Tasavvuru”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/3 (2022), 884-914; Abdullah İnce vd., “Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/46 (2022), 607-633; Havagül Akçe, *The Relationship*

Anlayış (perception) bir nesne ya da kişiyi nasıl gördüğümüz ve algıladığımızla ilgili imaj, inanç ya da fikirlerdir.⁸ Anlayış, bireyin kalıtsal özellikleri yanında inanç, değer ve deneyimlerinin etkisi altında gelişir. Gelenek, kültür, inanç ve din, anlayışı şekillendiren başat unsurlardır. Bu çerçevede anlayış, bireysel özelliklerin toplumsal bağlamla birleşmesinden doğan bir üründür.⁹

Din; gelenek, kültür, coğrafya, tarih vb. unsurlarla etkileşim halinde yeni bir kültür üretir. Dinin ürettiği kültürün bir kısmı dine inanan topluluktan izler taşır. Bu sebeple aynı dine inanan toplulukların anlayış seviyeleri farklıdır. Bireyi ve topluluğu kuşatan vasat, farklı toplumsal, sınıfsal ve kültürel yapıların ürettiği “din anlayışlarına” hayat verir. Din anlayışı, kişinin dini zihninde “ne” olarak algıladığı, hangi kategorik-entelektüel bakışla, nasıl yorumladığı ile ilgilenmektedir. Bu anlamda kavram öncelikle dinin bilişsel boyutuna gönderme yaparak kişinin dinî davranış olarak “ne yaptığı” ile değil, dini “nasıl anladığı” ile ilgilenir.¹⁰

Dinsel yaşama kaynaklık eden “kurumsal, geleneksel, modernist”¹¹, “seküler, tasavvufi, siyasi İslamcı”¹², “mesafeli, mistik, ruhçu, spirüalist, aşırı, esnek, tutucu, akılcı, özselci, hümanist”¹³ vb. din anlayışlarından bahsedilebilir. Her bir din anlayışını besleyen ve zamanla bir habitusa dönüşen sosyokültürel bilgi kaynaklarından söz etmek mümkündür.

Gelecek beklentisi, belirli bir öngörü çerçevesinde gerçekleşmesi beklenen şeyler üzerine kurulu olarak, kişinin gelecekteki yaşamının daha tatmin edici olacağına yönelik arzu veya umut¹⁴ ya da kişinin bir olayın gerçekte gerçekleşmesini ne ölçüde beklediği olarak tanımlanabilir.¹⁵ Bu beklentiyi belirleyen unsurlar içinde, bireylerin geçmişteki tecrübelerine dayalı olarak kendilerine yönelik var ettikleri algılar, geleceğe yönelik düşünce, ilgi ve kaygılar, geleceğe dair ilgi, kaygı, korku veya ümitlerini içeren bilişsel süreçler sayılabilir.¹⁶

Gelecek beklentisi olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayrıldığında, olumlu gelecek beklentisinin merkezinde umut, olumsuz gelecek beklentisinin merkezinde de korku önemli bir yer tutmaktadır. Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin yaşamında yer edinen en önemli unsurlardan biri de geleceğe dönük planlarıdır. Geleceğe dair endişe ve

Between Spirituality, Mindfulness and Prayer Among Turkish Emerging Adults (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021).

⁸ Oxford Advanced Learner's Dictionaries, “Perception” (Erişim 5 Mayıs 2022).

⁹ David Krech - Richard S. Crutchfield, *Sosyal Psikoloji Teori ve Problemler*, çev. Erol Güngör (İstanbul: Ötügen Yayınları, 1994), 262-263.

¹⁰ İnce vd., “Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”, 614.

¹¹ Niyazi Akyüz, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Anlayışı Ölçeği Üzerine Bir Pilot Araştırma”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43/1 (2002), 129.

¹² İbrahim Aşlamacı, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İslâm Anlayışları Üzerine Bir İnceleme (İnönü Üniversitesi Örneği)”, *İslam ve Yorum II Temel Tartışmalar, İmkanlar ve Sorunlar*, ed. Fikret Karaman (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2018), 460-465.

¹³ İhsan Toker, *Teolojik Bir İnşa Olarak Laiklik* (Ankara: Eski Yeni, 2009), 45-49.

¹⁴ Osman Küçükkeleş vd., “Future expectation levels of adolescents during the COVID-19 pandemic”, *Frontiers in Public Health* 11 (2023), 2.

¹⁵ Heather L. Sipsma vd., “Future Expectations Among Adolescents: A Latent Class Analysis”, *American journal of community psychology* 50/1-2 (2012), 1.

¹⁶ Adem Başpınar, “Gençlerin Gelecek Beklentileri”, *Türkiyenin Gençleri İleri Analizler*, ed. Ahmet Özdiç (İstanbul: TGSP Yayınları, 2020), 45-48.

kaygılar bu planları etkiler ve belirler. İş hayatına yönelik endişelere eşlik eden aile kurma konusundaki belirsizlikler bu dönemi daha da kritik hale getirir.

Bu çalışmada kullanılan din anlayışı ölçeği, dindarlık ölçeklerinden ve dinî hayat çalışmalarından farklı bir olguyu -bireylerin dine hangi zihinsel kategori ile yaklaştıklarını- ölçmektedir. Literatürde din anlayışı ölçeği olarak geliştirilen çalışmalar içinde Akyüz, Aşlamacı ve Zavalisiz-Şengül'ün ölçekleri dikkat çekmektedir.¹⁷ İlgili çalışmalardan Akyüz ve Aşlamacı'nın çalışması İlahiyat Fakültesi örnekleme bağlamında geliştirilmiştir. Bizim çalışmamızda kullanılan din anlayışı ölçeğine en yakın çalışma Zavalisiz-Şengül'ün çalışması görünmektedir. Ancak bu çalışmada ilgili kesimin din anlayışı incelenmekle beraber din anlayışı ile gelecek beklentisi ilişkisi ele alınmamaktadır.

Bu çalışmanın odak noktasını BY'lerin din anlayışı ile gelecek beklentisi ilişkisi oluşturmaktadır. Çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılan ölçeklerin her ikisinin de BY kavramını ve üniversite öğrencilerini merkeze alarak geliştirilmesi tercih sebebi olmuştur.

1. Araştırmanın Yöntemi

1.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli, BY'lerin din anlayışını ortaya koymasından bakımından betimsel, din anlayışı ile gelecek beklentilerinin ilişkisini ortaya koymasından ilişkisel tarama modelidir. Tarama araştırmaları bir grubun özelliklerini, düşünce, inanç ve eğilimlerini, geçmişte veya hali hazırdaki bir durumunu betimler.¹⁸ Bu araştırmalar zaman içinde gerçekleşen değişiklikleri ve bir durumun iç yüzünü görmeyi amaçlar. Betimsel istatistiklerle bir ya da daha çok değişkene ait değerlerin veya puanların dağılım özellikleri sayı ve yüzde olarak verilir.¹⁹ İlişkisel tarama ile iki veya daha çok değişken arasındaki ilişkiler belirlenir ve derinlemesine analiz edilir.²⁰

1.2. Veri Toplama Araçları

Anket formu tanımlayıcı bilgiler ve ölçek maddeleri sorularından oluşmaktadır. Örneklem grubunun din anlayışı İnce ve diğerleri tarafından geliştirilen bir ölçekle, gelecek beklentisi de İnce ve Temiz tarafından geliştirilen gelecek beklentisi ölçekleri ile ölçülmektedir.

Kişisel Bilgi Formu

Tanımlayıcı bilgiler başlığı altında katılımcıların cinsiyet, medeni durum, gelir, yaş, sınıf ve öğrenim gördükleri alanlarını içeren sorular sorulmuştur. Katılımcıların yaşları açık uçlu

¹⁷ Bu yaş grubu bağlamında "din anlayışı" ile ilgili çalışmaların genellikle İlahiyat Fakültesi öğrencileri bağlamında gerçekleştirildiği görülmektedir. bk. Akyüz, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Anlayışı Ölçeği Üzerine Bir Pilot Araştırma"; Aşlamacı, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İslâm Anlayışları Üzerine Bir İnceleme (İnönü Üniversitesi Örneği)"; Ramazan Akkur, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Anlayışları: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/2 (2020), 443-472. Bu çalışmalar içinde bizim çalışmamıza yakın bir çalışma olarak Zavalisiz ve Şengül'ün çalışması dikkat çekmektedir. bk. Mesut Zavalisiz - Fatma Nur Şengül, "Gençliğe Yönelik Dine Bakış Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 54 (2023), 419-442.

¹⁸ Şener Büyüköztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi, 2014), 14.

¹⁹ Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum* (Ankara: Pegem Akademi, 2012), 21.

²⁰ Hasan Tutar - Ahmet Tuncay Erdem, *Örnekleriyle Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve SPSS Uygulamaları* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020), 136.

olarak, öğrenim gördükleri alanlar da fakülte bazlı olarak sorulmuş sonrasında yaş 18'den başlayarak her yaş için kategorize edilmiş, 25 ve üzeri tek bir kategori kabul edilmiştir. Eğitim gördükleri alanlar ise altı kategoriye ayrılmıştır.

Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeği (BYDAÖ)

“Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeği” (BYDAÖ) İnce ve diğerleri tarafından geliştirilen dört boyut ve 23 sorudan oluşmaktadır. Bunlardan “seküler-mesafeli din anlayışı” boyutunda 11 soru, “muhafazakâr-geleneksel din anlayışı” boyutunda 5 soru, “mistik-özcü din anlayışı” boyutunda 3 soru, “kurumsal-aidiyete dayalı din anlayışı” boyutunda 4 soru yer almaktadır.²¹ Din anlayışı ölçeğinin Cronbach Alpha değerleri ilgili çalışmada seküler-mesafeli din anlayışı boyutu için 0,899; muhafazakâr-geleneksel din anlayışı boyutu için 0,775; Mistik-özcü din anlayışı için 0,544 ve Kurumsal-aidiyete dayalı din anlayışı için 0,813'tür.²² Bu çalışmada ortaya çıkan değerler ise seküler-mesafeli din anlayışı alt boyutu: 0,832; muhafazakâr-geleneksel din anlayışı alt boyutu: 0,644; mistik özcü din anlayışı: 0,422; kurumsal-aidiyete dayalı din anlayışı için: 0,671 olarak bulunmuştur.

Gelecek Beklentisi Ölçekleri

“Gelecek Beklentisi Ölçekleri” ise İnce ve Temiz tarafından geliştirilen ölçme araçlarıdır. Bunlardan “iş ve eğitim” kategorisinde 4, “hayat memnuniyeti” kategorisinde 4, “evlilik ve aile” kategorisinde 5, “din ve toplum” kategorisinde 2, “sağlık ve yaşam” kategorisinde 3, “sosyal bağ” kategorisinde 2 soru bulunmaktadır.²³ Gelecek beklentisi ölçeklerinin Cronbach Alpha değerleri ilgili çalışmada iş ve eğitim: 0,823; hayat memnuniyeti: 0,843; evlilik ve aile: 0,847; din ve toplum: 0,575; sağlık ve yaşam: 0,764; sosyal bağ: 0,783 olarak verilmiştir.²⁴ Bu çalışmada ise bu değerler iş ve eğitim: 0,809; hayat memnuniyeti 0,820; evlilik ve aile: 0,849; din ve toplum: 0,400; sağlık ve yaşam: 0,742; sosyal bağ: 0,717'dir.

Cronbach Alpha değerlerine bakıldığında kısmi farklılıklarla birlikte değerlerin ölçek geliştirme çalışmalarındaki değerlerle uyumlu olduğu görülmektedir. Cronbach Alfa değerinin kabul edilebilir aralığı 0,70-0,95 olarak kabul edilmektedir.²⁵ Bununla birlikte 0,40-0,60 aralıklarının kabul edilebilir olduğu yolunda bazı görüşler bulunmaktadır. Altunışık ve diğerleri 0,50-0,60 arasının “kabul edilebilir”²⁶ olduğunu ifade etmektedir. Bu görüşe gerekçe olarak ise madde sayısı arttıkça alfa değerinin artacağı, buna karşın madde sayısı azaldıkça, alfa değerinin düşebileceği gösterilmiştir.

Çalışmada ortaya çıkan değerler Altunışık ve diğerlerinin görüşleri istikametinde görünmektedir. Buna göre BYDAÖ'nün mistik-özcü din anlayışı alt boyutu ve gelecek beklentisi ölçeklerinden din ve toplum ölçeği en az maddeye sahiptir. Diğer taraftan daha önce geliştirilen ölçeklere müdahale şansı bulunmadığından çalışma için öneminden dolayı bahsi geçen boyutlar ölçek içinde tutulmuştur. Ancak her durumda din anlayışı ölçeğinde

²¹ İnce vd., “Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”, 632.

²² İnce vd., “Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”, 627.

²³ Abdullah İnce - Yunus Emre Temiz, “Gençlerin Gelecek Beklentilerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi: Sakarya Üniversitesi Örneği”, *Uluslararası Gençlik Araştırmaları Sempozyumu Tam Metin Bildiriler Kitabı* (Uluslararası Gençlik Araştırmaları Sempozyumu, Sakarya: Eksen Yayınları, 2022), 39-40.

²⁴ İnce - Temiz, “Gençlerin Gelecek Beklentilerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi: Sakarya Üniversitesi Örneği”, 7-10.

²⁵ Fatma Sönmez Çakır, *Sosyal Bilimler İçin Parametrik Veri Analizi* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2019), 113.

²⁶ Remzi Altunışık vd., *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı* (Sakarya: Sakarya Yayıncılık, 2010), 126.

yer alan mistik-özcü alt boyutu ile gelecek beklentisi ölçeklerinden din ve toplum ölçeğinin değerlerinin, Cronbach Alpha değerleri açısından düşük çıkması araştırmanın sınırlılığı olarak değerlendirilmektedir.

1.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2022 yılı bahar döneminde Sakarya Üniversitesi'nde okuyan²⁷ 54.728 öğrencidir.²⁸ Anket, katılımcıların eğitim gördükleri alanlara göre altı kategoriye ayrılarak uygulanmıştır. Bu kategoriler mühendislik bilimleri (mühendislik ve bilgisayar bilişim fakültesi), iktisadi ve idari bilimler (siyasal bilgiler, işletme ve hukuk), sağlık bilimleri (tıp, sağlık bilimleri, sağlık MYO ve diş hekimliği), din bilimleri (ilahiyat), eğitim bilimleri (eğitim ve fen-edebiyat), sanat ve estetik bilimleri (konservatuvar, sanat tasarım ve mimarlık ve iletişim) alanları olarak belirlenmiştir. Anket 1950 kişiye uygulanmış, anketlerden 105'i kriterlere uygun doldurulmadığı, 31'i de beliren yetişkinlik için belirlenen yaş grubunun dışında kaldığı için elenmiş, analize dahil edilen anket sayısı 1814 olmuştur. Araştırma için Etik onay, Sakarya Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan 07.04.2021 tarihinde ve 34 numara ile izin alınmıştır. Anketler 20 Mart 2022 ile 30 Nisan 2022 tarihleri arasında yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

Araştırma katmanlı örnekleme tekniğine²⁹ uygun olarak tasarlanmakla birlikte nihai olarak ulaşılabilir uygun örnekleme tekniği³⁰ ile öğrencilerin yaklaşık %4'üne uygulanmıştır. Araştırmada belirlenen altı temel kategoriden belirli sayıda katılımcının örnekleme girmesi hedeflenmiştir. Anket öncelikle fakülte ve sınıf bazlı olarak katılımcılara ulaştırılmış daha sonra katılımı artırmak için öğrenci kulüpleri, öğretim üyeleri ve fakülte yönetimleri aracılığıyla hatırlatılmıştır. Hedeflenen oranlara büyük ölçüde ulaşılma ile birlikte araştırma ulaşılabilir uygun örnekleme tekniğine göre sürdürüldüğü için alanlara göre dağılımda kısmi farklılıklar oluşmuştur. Ancak katılımcıların dağılımı incelenen konu ile ilgili eğitim alanlarının görüşünü yansıtacak düzeydedir.

1.3. Araştırmanın Hipotezleri

Bu araştırmanın ana hipotezi "beliren yetişkinlerde, din anlayışı ile gelecek beklentisi arasında anlamlı bir ilişki vardır" şeklindedir.

Alt hipotezleri ise şu şekildedir;

- Hipotez 1: Beliren yetişkinlerde, gelecek beklentisi ölçeklerinin birbiri ile anlamlı ilişkisi vardır.
- Hipotez 2: Beliren yetişkinlerde, din anlayışı ölçeğinin alt boyutlarının birbiri ile anlamlı ilişkisi vardır.
- Hipotez 3: Beliren yetişkinlerde, din anlayışı ölçeğinin alt boyutları ile gelecek beklentisi ölçeklerinin anlamlı ilişkisi vardır.

1.4. Veri Analizi

Veriye dayalı çalışmalarda zaman ve emeğin önemli bir kısmı analitik kaydın oluşturulması, düzenlenmesine harcanır.³¹ Veriler gerçek dünyanın birebir karşılığı olmasa

²⁷ Bunun istisnası Sağlık MYO'dur.

²⁸ Sakarya Üniversitesi (SAÜ), "Sayılarla SAÜ" (Erişim 05 02 2024).

²⁹ Altunışık vd., *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*, 138.

³⁰ Büyüköztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 92.

³¹ John D. Kelleher - Brendan Tierney, *Veri Bilimi*, çev. Onur Öztürk (İstanbul: Finansbank Ufuk Açan Kitaplar, 2019), 44.

da dünyayı anlamamıza katkı sağlar.³² Bilgisayara aktarılan veriler üzerinde ayıklama ve düzenleme işlemleri yapılmış, geçersiz anketler elenmiştir. İki den fazla grubun ortalamaları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını ölçmek üzere varyans analizleri, varyansların homojenliğine göre Tukey ve Post hoc testleri yapılmakta³³, iki veri dizisi arasındaki ilişkinin miktarını ve yönünü belirlemek üzere korelasyon katsayısı alınmaktadır.³⁴ Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini kontrol etmek üzere yapılan incelemede ölçümlerden elde edilen puanların çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,5 ve +1,5 arasında olduğu görülmüş ve verisetinin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir. Çalışmanın verileri, betimsel tablolar, yüzde ve frekans bilgileri, korelasyon analizi yoluyla sunulmuştur.

2. Araştırmanın Bulguları

Araştırmanın bulguları tanımlayıcı bilgiler kısmında sayı ve yüzdeyi içeren tablolar, ölçüklerin sonuçlarını içeren kısımda da korelasyon tabloları şeklinde sunulmaktadır.

2.1. Tanımlayıcı Bilgiler

Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet, yaş, eğitim alanı gelir durumu ve medeni durumlarına ilişkin dağılımlar tablo 1'de sayı ve yüzde olarak sunulmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Temel Nitelikleri

Cinsiyet	Sayı	%	Eğitim Alanı	Sayı	%
Erkek	650	35,8	Mühendislik Bilimleri	309	17,0
Kadın	1164	64,2	İktisadi ve İdari Bilimler	428	23,6
			Sağlık Bilimleri	218	12,0
Yaş	Sayı	%	Din Bilimleri	173	9,5
18	89	4,9	Eğitim Bilimleri	450	24,8
19	264	14,6	Sanat ve Estetik Bilimleri	236	13,0
20	467	25,7	Gelir Durumu	Sayı	%
21	459	25,3	Çok iyi	30	1,7
22	309	17,0	İyi	297	16,4
23	127	7,0	Orta	1198	66,0
24	60	3,3	Kötü	202	11,1
25-29	39	2,1	Çok kötü	87	4,8
			Sınıf	Sayı	%
Medeni Durum	Sayı	%	Hazırlık	59	3,3
Evli	10	,6	Birinci Sınıf	390	21,5
Bekâr	1794	98,9	İkinci Sınıf	734	40,5
Boşanmış	10	,6	Üçüncü Sınıf	450	24,8
			Dördüncü Sınıf	181	10,0
Toplam	1814	100	Toplam	1814	100

Araştırmaya katılanların %35,8'i erkek %64,2'si kadın, tamamına yakını bekârdır. Araştırmaya mühendislik bilimleri alanından 309, iktisadi ve idari bilimler alanından 428,

³² Kelleher - Tierney, *Veri Bilimi*, 49.

³³ Abdullah Can, *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi* (Ankara: Pegem Akademi, 2013), 143.

³⁴ Can, *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*, 321; Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum*, 31-48.

sağlık bilimleri alanından 218, din bilimleri alanından 173, eğitim bilimleri alanından 450, sanat ve estetik bilimleri alanından 236 kişi katılmıştır. Yaş grupları içinde 20, 21, 22 yaş grubunun daha yoğun olduğu görülmektedir. Katılımcılar %66 oranında orta gelir grubundadır. Araştırmaya en fazla katılım ikinci sınıflardan olmuştur.

2.2. Din Anlayışı Gelecek Beklentisi İlişkisi

Korelasyon analizi ile hedef niteliğin temsil ettiği olaya neden olan süreç hakkında içgörüyü kazanmak amacıyla³⁵ aynı kaynaktan elde edilen iki veri dizisi arasındaki ilişkinin miktarı ve yönü incelenmiştir.³⁶ Korelasyonun büyüklüğü konusunda tam bir uzlaşma bulunmamakla birlikte katsayının 0.70-1.00 arası yüksek, 0.30-0.70 arası orta, 0.30-0.00 arası olması ise düşük olarak kabul edilmektedir.³⁷

Çalışmanın bu kısmında beliren yetişkinlerin din anlayışı ile gelecek beklentisi ilişkisi korelasyon analizi yoluyla incelenecektir. Sırasıyla gelecek beklentisi ölçeklerinin birbiriyle ilişkisine, din anlayışı ölçeği boyutlarının birbiriyle ilişkisine, din anlayışı ölçeği boyutları ile gelecek beklentisi ölçekleri arasındaki ilişkiye bakılacaktır.

2.2.1. Gelecek Beklentisi Ölçekleri İlişkisi

Tablo 2’de gelecek beklentisi ölçeklerinin birbiriyle ilişkisinin anlamlılık düzeyleri korelasyon değerleri verilerek sunulmaktadır.

Tablo 2. Gelecek Beklentisi Ölçekleri Korelasyon Sonuçları

		İş ve Eğitim	Hayat Memnuniyeti	Evlilik ve Aile	Din ve Toplum	Sağlık ve Yaşam	Sosyal Bağ
İş ve Eğitim	Pearson Correlation	1	,830**	,651**	,527**	,690**	,582**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000	,000
	N	1814	1814	1814	1814	1814	1814
Hayat Memnuniyeti	Pearson Correlation	,830**	1	,619**	,486**	,709**	,594**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,000	,000	,000
	N	1814	1814	1814	1814	1814	1814
Evlilik ve Aile	Pearson Correlation	,651**	,619**	1	,548**	,627**	,621**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000	,000	,000
	N	1814	1814	1814	1814	1814	1814
Din ve Toplum	Pearson Correlation	,527**	,486**	,548**	1	,466**	,377**

³⁵ Kelleher - Tierney, *Veri Bilimi*, 99.

³⁶ Can, *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*, 321.

³⁷ Büyükköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum*, 32. Bir başka tasnife göre 0.00-0.25 çok zayıf, 0.26-0.49 zayıf, 0.50-0.69 orta, 0.70-0.89 yüksek, 0.90-1.00 çok yüksek. bk. Onur Sungur, "Korelasyon Analizi", *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Analizi*, ed. Şeref Kalaycı (Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2008), 116.

	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000
	N	1814	1814	1814	1814	1814
Sağlık ve Yaşam	Pearson Correlation	,690**	,709**	,627**	,466**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000
	N	1814	1814	1814	1814	1814
Sosyal Bağ	Pearson Correlation	,582**	,594**	,621**	,377**	,608**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000
	N	1814	1814	1814	1814	1814

****.** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Hipotez 1: “Beliren yetişkinlerde, gelecek beklentisi ölçeklerinin birbiri ile anlamlı ilişkisi vardır” hipotezi doğrulanmıştır.

Gelecek beklentisi ölçeklerinin birbiriyle ilişkilerine bakıldığında iş ve eğitim ölçeğinin diğer ölçeklerin tamamıyla istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişkisinin olduğu, iş ve eğitim ile hayat memnuniyeti arasında diğerlerine göre daha yüksek bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($r=0,830$; $p<0,001$) ($r=0,651$; $p<0,001$) ($r=0,690$; $p<0,001$) ($r=0,582$; $p<0,001$).³⁸ İş ve eğitim ölçeği ile diğerlerine göre en düşük ilişkisi olan ölçek din ve toplum ölçeğidir ($r=0,527$; $p<0,001$). Hayat memnuniyeti ölçeği ile diğer ölçekler arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki vardır ($r=0,619$; $p<0,001$) ($r=0,486$; $p<0,001$) ($r=0,709$; $p<0,001$) ($r=0,594$; $p<0,001$). Katılımcıların hayat memnuniyeti arttıkça iş ve eğitim ile sağlık ve yaşam ölçeği puanları artmaktadır. Hayat memnuniyeti ile en düşük ilişkiye sahip ölçek din ve toplum ölçeğidir. Evlilik ve aile ölçeği ile diğer ölçeklerin tamamı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır ($r=0,548$; $p<0,001$) ($r=0,627$; $p<0,001$) ($r=0,641$; $p<0,001$). Bu ölçeğin diğer ölçeklerle anlamlılık düzeyi birbirine yakın görünmektedir. Din ve toplum ölçeğinin diğer ölçeklerle istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkisi vardır ($r=0,486$; $p<0,001$) ($r=0,387$; $p<0,001$). Bu ölçeğin diğer ölçeklerle ilişkisinin düzeyi birbirine yakın olmakla birlikte din ve toplum ölçeği ile anlamlılık düzeyi en düşük ölçek sosyal bağ ölçeğidir. Sağlık ve yaşam ölçeği ile diğer ölçekler arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,608$; $p<0,001$). Sağlık ve yaşam ölçeğinin hayat memnuniyeti ölçeği ile diğer ölçeklere göre daha yüksek düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir. Sosyal bağ ölçeğinin diğer ölçeklerle pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişkisinin olduğu görülmektedir.

³⁸ İlişkiliyi gösteren değerlerin ilk geçtiği yerde tamamı verilmiş, takip eden yerlerde tablodaki sıraya göre tekrarlar çıkarılarak verilmiştir.

2.2.2. Din Anlayışı Ölçeği Boyutları İlişkisi

Tablo 3'te BYDA Ölçeğinin alt boyutlarının ilişkisinin anlamlılık düzeyleri korelasyon değerleri verilerek sunulmaktadır.

Tablo 3. Din Anlayışı Ölçeği Alt Boyutları Korelasyon Sonuçları

		Seküler- Mesafeli Din Anlayışı	Muhafazakâr- Geleneksel Din Anlayışı	Mistik-Özcü Din Anlayışı	Kurumsal- Aidiyete Dayalı Din Anlayışı
Seküler- Mesafeli Din Anlayışı	Pearson Correlation	1	-,293**	,041	-,484**
	Sig. (2-tailed)		,000	,078	,000
	N	1814	1814	1814	1814
Muhafazakâr- Geleneksel Din Anlayışı	Pearson Correlation	-,293**	1	-,032	,351**
	Sig. (2-tailed)	,000		,167	,000
	N	1814	1814	1814	1814
Mistik-Özcü Din Anlayışı	Pearson Correlation	,041	-,032	1	-,041
	Sig. (2-tailed)	,078	,167		,083
	N	1814	1814	1814	1814
Kurumsal- Aidiyete Dayalı Din Anlayışı	Pearson Correlation	-,484**	,351**	-,041	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,083	
	N	1814	1814	1814	1814

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Hipotez 2: “Beliren yetişkinlerde, din anlayışı ölçeğinin alt boyutlarının birbiri ile anlamlı ilişkisi vardır” hipotezi kısmen doğrulanmıştır.

Din anlayışı ölçeğinin alt boyutlarının ilişkisine bakıldığında, seküler-mesafeli din anlayışı boyutu ile muhafazakâr-geleneksel ve kurumsal-aidiyete dayalı din anlayışı boyutları arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır ($r=-0,293$; $p<0,001$) ($r=-0,484$; $p<0,001$). Katılımcıların seküler-mesafeli din anlayışı boyutundaki puanları arttıkça muhafazakâr-geleneksel ve kurumsal-aidiyete dayalı din anlayışı boyutundaki puanları azalmaktadır. Muhafazakâr-geleneksel din anlayışı ile kurumsal-aidiyete dayalı din anlayışı alt boyutu arasında ise istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,484$; $p<0,001$). Birinin puanları arttıkça diğeri de artmaktadır. Mistik-özcü din anlayışı ile diğer ölçek boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

2.3. Din Anlayışı Gelecek Beklentisi İlişkisi

Tablo 4'te BYDA Ölçeğinin alt boyutları ile gelecek beklentisi ölçekleri ilişkisinin anlamlılık düzeyleri korelasyon değerleri verilerek sunulmaktadır.

Tablo 4. Din Anlayışı Ölçeği Boyutları ile Gelecek Beklentisi Ölçeklerinin Korelasyon Dağılımları

		Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeği				
		Seküler- Mesafeli Din Anlayışı	Muhafazakâr- Geleneksel Din Anlayışı	Mistik- Özcü Din Anlayışı	Kurumsal- Aidiyete Dayalı Din Anlayışı	
Gelecek Beklentisi Ölçekleri	İş ve Eğitim	Pearson Correlation	-,123**	,084**	,022	,121**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,351	,000
		N	1814	1814	1814	1814
	Hayat Memnuniyeti	Pearson Correlation	-,124**	,133**	-,005	,148**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,821	,000
		N	1814	1814	1814	1814
	Evlilik ve Aile	Pearson Correlation	-,178**	,137**	,044	,132**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,060	,000
		N	1814	1814	1814	1814
	Din ve Toplum	Pearson Correlation	-,544**	,253**	,066**	,382**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,005	,000
		N	1814	1814	1814	1814
	Sağlık ve Yaşam	Pearson Correlation	-,169**	,130**	,039	,140**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,096	,000
		N	1814	1814	1814	1814
	Sosyal Bağ	Pearson Correlation	-,111**	,131**	,011	,124**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,635	,000
		N	1814	1814	1814	1814

Hipotez 3: “Beliren yetişkinlerde, din anlayışı ölçeğinin alt boyutları ile gelecek beklentisi ölçeklerinin anlamlı ilişkisi vardır” hipotezi büyük ölçüde doğrulanmıştır.

Din anlayışı ölçeğinin alt boyutları ile gelecek beklentisi ölçeklerinin ilişkisine bakıldığında seküler-mesafeli din anlayışı ile gelecek beklentisi ölçeklerinin tamamı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,123$; $p<0,001$) ($r=-0,124$; $p<0,001$) ($r=-0,178$; $p<0,001$) ($r=-0,544$; $p<0,001$) ($r=-0,169$; $p<0,001$) ($r=-0,111$; $p<0,001$). Din ve toplum ölçeği ile seküler-mesafeli din anlayışının anlamlılık düzeyi diğerlerine göre daha yüksektir. Gelecek beklentisi ölçeklerinin tamamında katılımcıların aldıkları puanlar arttıkça seküler-mesafeli din anlayışı boyutundan alınan puanlar azalmaktadır.

Muhafazakâr-geleneksel din anlayışı ile gelecek beklentisi ölçekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır ($r=0,84$; $p<0,001$) ($r=0,133$; $p<0,001$) ($r=0,137$; $p<0,001$) ($r=0,253$; $p<0,001$) ($r=0,130$; $p<0,001$) ($r=0,131$; $p<0,001$). Buna göre katılımcıların muhafazakâr-geleneksel din anlayışı puanları puan arttıkça gelecek beklentisi puanları da artmaktadır. Muhafazakâr-geleneksel din anlayışı ile ilişki düzeyi en yüksek olan ölçek iş ve eğitim ölçeğidir.

Mistik-özcü din anlayışı ile gelecek beklentisi ölçeklerinden sadece din ve toplum ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,66$; $p<0,001$).

Kurumsal-aidiyete dayalı din anlayışı ile gelecek beklentisi ölçekleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,121$; $p<0,001$) ($r=0,148$; $p<0,001$) ($r=0,132$; $p<0,001$) ($r=0,382$; $p<0,001$) ($r=0,140$; $p<0,001$) ($r=0,124$; $p<0,001$). Kurumsal-aidiyete dayalı din anlayışı ile din ve toplum ölçeği arasındaki ilişki diğerlerine göre daha yüksektir.

3. Tartışma

Tartışma kısmında, araştırmada elde edilen veriler, benzer konu ve örnekleme sahip çalışmaların verileriyle karşılaştırılmaktadır. Tartışma, verilerin sunumunda takip edilen sıra gözetilerek sürdürülmektedir.

Araştırmaya, kadınlar erkeklere göre daha yüksek oranda katılım sağlamıştır. Eğitim alanlarına göre bazı farklılıklar bulunmakla birlikte anlamlı sonuç çıkacak düzeyde her alandan katılımıya ulaşılmıştır. Mühendislik dışındaki alanlarda araştırmaya katılanların istatistiksel dağılımı evren içindeki temsiline yakındır. Öznel gelir algısına göre katılımcılar %66 oranında kendini orta gelir grubunda görmektedir. Türkiye’de yapılan araştırmalarda katılımcıların gelir durumları farklı olsa da kendilerini ortada görme eğilimi araştırmaya yansımış görünmektedir. 15-29 yaş grubu üzerinde yapılan bir araştırmada katılımcıların %58’i kendini orta gelir grubunda görmektedir.³⁹ Üniversite öğrencilerinin gelir ve harcama ilişkisinin kent ekonomisine katkısının araştırıldığı bir araştırmada öğrencilerin %54’ünün orta gelir grubu olarak nitelenebilecek bir gelir grubunda olduğu görülmektedir.⁴⁰ Bu çalışmalarda gelir durumu ve gelir algısının kısmi olarak bizim çalışmamızdan farklılaşmasının nedeni örneklem farklılığı olabileceği gibi gelir durumu ve gelir algısını belirleyen unsurlara yönelik kabuller de olabilir.

Tablo 4’te yer alan BYDAÖ boyutlarının sonuçları değerlendirildiğinde, seküler-mesafeli din anlayışı ile muhafazakâr-geleneksel din anlayışı ve kurumsal-aidiyete dayalı din anlayışı boyutlarının anlamlı bir şekilde ters yönlü hareket ettiği görülmektedir. Seküler-mesafeli din anlayışı puanı arttıkça diğer iki boyutun puanı azalmaktadır. Katılımcıların muhafazakâr-geleneksel din anlayışı boyutundan aldıkları puanlarla kurumsal-aidiyete dayalı din anlayışından aldıkları puanlar ölçeğin her iki boyutunda aynı istikamette anlamlı bir şekilde artmaktadır. Mistik-özcü din anlayışı, ölçek boyutları içerisinde anlamlılık bakımından diğer boyutlardan ayrılmaktadır. Buna göre mistik-özcü din anlayışı ile seküler-mesafeli din anlayışı arasında pozitif yönlü, diğer iki boyutla negatif yönlü bir ilişki vardır. Ancak bu ilişki anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır.

Bu çalışmada kullanılan BYDAÖ’nün daha önce başka çalışmalarda kullanılmaması literatürdeki çalışmalarla karşılaştırmada kısıtlılık oluşturmaktadır.⁴¹ Bu sebeple metnin bu kısmında tartışma ölçek maddelerinin frekans dağılımlarının literatür bağlamında analizi ile sürdürülecektir. BYDAÖ Seküler-mesafeli boyutunda yer alan maddelerden bazılarının frekans dağılımlarına göre katılımcıların %74,9’u “din çağa uygun olmayan düşünceler

³⁹ Yalçın Gümüşsoy, “Gençlik Profili ile Gelecek Beklentilerinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma: Aksaray İli Örneği”, *International Journal of Arts and Social Studies* 4/6 (2021), 143.

⁴⁰ Sebiha Kablay - Gülten Çakmak, “Üniversite Öğrencilerinin Gelir-Harcama İlişkisinin Kent Ekonomisine Katkısı: Ordu Üniversitesi Örneği”, *Emek Araştırma Dergisi* 6/1 (2021), 205.

⁴¹ Verilen oranlar ilk bölümde verilen analizlere dâhil edilmediği için ve bütün soruların dağılımları metinde yer almadığı için tablo olarak sunulmamıştır.

bütünüdür” fikrine katılmamakta; %44,5’i din akılla çelişmez” derken, %67’si herkesin dini yorumlayabileceği düşüncesini doğru bulmamakta; %34’4’ü günümüzde dinin katı bir şekilde yorumlandığını düşünmektedir. Bireyin sosyokültürel çevresindeki din yorumları dine yönelik tutumların belirlenmesinde başat bir unsurdur. “Çevrede konuşulan din”, dinin akla uygunluğu ve “nerede durması gerektiği” konusundaki tutumları biçimlendirebilir. Araştırmada ortaya çıkan bu oranlar görece pozitif bir din anlayışının göstergesi olmakla birlikte din yorumlarının katılımcıların din anlayışını etkileyen bir unsur olduğunu göstermektedir.

Araştırmada üniversite öğrencilerine sorulan sorulardan bir kısmı ahlaki otorite, din-maneviyat ilişkisi, maneviyatın kurucu unsuru, dinin birey ve toplumsal yaşama müdahalesi konusundaki anlayışları ortaya çıkarmaya yöneliktir. Konuyla ilgili soruların frekans dağılımlarına bakıldığında katılımcıların %27,2’si ahlaki kuralların sınırının insan tarafından belirlenmesi gerektiği düşüncesini benimsemektedir. Katılımcıların %19,7’si maneviyat için dine gerek olmadığı görüşüne, %19,1’i dinin sınırlı sayıda konuya müdahalede bulunabileceği görüşüne katılmaktadır. Bu veriler, Türkiye’de geleneksel din anlayışı bakımından değerlendirildiğinde “yeni dinselleşme eğilimleri ve maneviyat arayışları”⁴² “spiritüel arayışlar”⁴³ “bireysel maneviyatçılık”⁴⁴ bağlamında dile getirilen, bize göre “yeni maneviyatçılık” olarak isimlendirilebilecek bir eğilim olarak değerlendirilebilir.

Handal ve diğerlerinin çalışması,⁴⁵ yeni maneviyatçılık olarak nitelediğimiz eğilimin nüvelerinin Batıda BY üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda görüldüğünü göstermektedir. İlgili araştırmanın sonuçları, “yeni maneviyatçılık” olarak nitelediğimiz eğilimin, geleneksel dindarlığın sahip olduğu biçimsellikten uzak, bireysel din yorumlarının öne çıktığı bir eğilim olduğunu göstermektedir. Kanada’da BY grubu üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada, gençlerde ortaya çıkan yeni manevi eğilimler; “bireyler tarafından gönüllü olarak seçilerek dinin yerini alan iyi tanımlanmış bir manevi yol” olarak tanımlanmaktadır. Araştırmaya göre doğaüstü inançlarla renklenen manevi inançlar, gençler ve genç yetişkinler arasında yaygınlaşmaktadır. Bu gruplar arasında din giderek daha bireysel bir konu haline gelmektedir. Ancak bu inançlar oldukça dinamik, değişime açık ve geçici karakteri ile dikkat çekmektedir.⁴⁶ Bu veriler son dönemde Türkiye’de ortaya çıkan dini-manevi eğilimlerin kurumsal dini yaklaşımlara mesafeli olmakla birlikte değişime açık bir karakter arz edebileceğini düşündürmektedir.

Bizim araştırmamızda yeni maneviyatçılık anlayışının yansımalarından biri ahlakın dinden bağımsız bir alan olarak algılanmasıdır. Bu durum bazı gençlerde ahlaklı insan olmayı dini bağlılığa önceleyen bir tutumla, bazılarında dinin sosyal boyutunda iyi ve ahlaklı insan olmayı önceleyen bir tutumla ortaya çıkmaktadır.⁴⁷ Zavalsiz ve Şengül

⁴² Gözde Aynur Mirza, *Yeni Dinselleşme Eğilimleri ve Maneviyat Arayışları* (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2018).

⁴³ Kurtuluş Cengiz vd., *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2022).

⁴⁴ Zavalsiz - Şengül, “Gençliğe Yönelik Dine Bakış Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”, 436.

⁴⁵ Paul Handal vd., “Distinguishing Between Self-Classified Religious and Spiritual Emerging Adults: Conceptual and Operational Challenges”, *Athens Journal of Social Sciences* 2/2 (2017), 91-95.

⁴⁶ Solange Lefebvre - K. Gandhar Chakravarty, “Youth, Spirituality, and Religion in Canada and Quebec”, *Annual Review of The Sociology of Religion* (Leiden: Brill, 2010), 59-60.

⁴⁷ Fatma Odabaşı, “Üniversite Gençliğinin Otorite Algısı ve Din”, *İlahiyat Akademi* 12 (2020), 197-198.

tarafından üniversite öğrencilerinin din anlayışlarını ölçmek amacıyla geliştirilen ölçeğin boyutlarından birinin “bireysel maneviyatçılık” olarak belirlenmesi⁴⁸ bu eğilimin incelediğimiz kesimde yer ettiğini göstermektedir.

“Yeni maneviyatçılık” eğilimi bilgi kaynaklarının çeşitlenmesi, bireyselliğin artması, geleneksel-kurumsal dinî yapıların gücünü kaybetmesi ile beliren, dinin belirli derecede bireysel bir yorumunu bazen eklektik bir din anlayışını kimi zaman da bir dine mensup olmakla birlikte dine karşı esnek bir bağlılığı içeren bir tutumdur.

Batı literatüründeki çalışmalar bu eğilimin Batıda Türkiye’ye göre daha erken tarihli olduğunu göstermektedir. BY dönemi ile ilgili çalışmaları ile bilinen Arnett, bir araştırmasında, Amerika’da 21-28 yaş grubundaki katılımcıların inançlarının bireyselleştiğini ve BY’lerin kendi inançlarını kendilerinin oluşturma eğiliminde olduğunu göstermektedir.⁴⁹ Araştırmacı, Amerikalı BY’ler üzerinde gerçekleştirdiği bir başka çalışmada BY’lerin inanç ve değer çeşitliliği eğilimine sahip olduklarını, katılımcıların kendi bakış açılarını merkeze koyarak dini gelenekleri, içine popüler kültür unsurlarını da dahil ederek eklektik bir biçimde yorumladıklarını ortaya koymuştur. Arnett bu çalışmasında BY’lerin din anlayışlarında birleştirici temanın “neye inanacakları ve neye değer vereceklerini kendilerinin seçmesi gerektiği konusundaki ısrarları” olduğunu belirtmektedir.⁵⁰ Avrupa’nın çoğu bölgesinde geleneksel dindarlık formlarından uzaklaşan gençler kurumsal dini yapıları şüpheyle bakarken popüler ve alternatif kültürlerden beslenen doğaüstü ve kült olana hayranlık duymaktadır.⁵¹ Kanada’da yapılan bir araştırma Hristiyanlardan sonra gençler arasında en büyük grup kendini “ruhsal ama dini olmayan” şeklinde tanımlayan bir gruptur. Kendini Hristiyan olarak tanımlayan grupta geleneksel Hristiyanlığın bazı inançlarını sorgulamakta ya da karşı çıkmaktadır.⁵² İsveç’te yapılan bir çalışmaya göre gençlerin dinle ilişkisi “ilgisiz”, “inanç”, “mensup” ve “tarafsız” olarak tasnif edilmiştir. Veriler gençlerden oluşan katılımcıların %36’sının dine ilgisiz olduğunu göstermektedir. Ancak araştırmaya göre bir dine mensup olanlar da dinin hayatlarında bir etkisinin olmadığını düşünmekte ayrıca kendi kurumsal dini yapılarına mesafeli bir tutum sergilemektedir.⁵³ Avustralya’da gençler üzerinde gerçekleştirilen bir çalışma da gençlerin dini ilgisinin yerini sosyal medyanın aldığını, 15-29 yaş grubunda yer alan bireylerin kiliseye bağlılıklarının giderek düştüğünü ifade ederek bu sonuçları teyit etmektedir.⁵⁴ İncelenen çalışmalar, bu çalışmada yeni maneviyatçılık olarak tanımladığımız eğilim kapsamındaki tutumların Batı’da daha erken tarihli çalışmalarda ortaya konduğunu göstermektedir.

⁴⁸ Zavalsız - Şengül, “Gençliğe Yönelik Dine Bakış Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, 436.

⁴⁹ Jeffrey Arnett - Lene Arnett Jensen, “A Congregation of One: Individualized Religious Beliefs Among Emerging Adults”, *Journal of Adolescent Research* 17 (2002), 451.

⁵⁰ Jeffrey Jensen Arnett, *Emerging Adulthood: The Winding Road From The Late Teens Through The Twenties* (New York: Oxford University Press, 2015), 242-243.

⁵¹ Giselle Vincett vd., “Young People and Religion and Spirituality in Europe: A Complex Picture”, *Handbook of Children and Youth Studies*, ed. Johanna Wyn - Helen Cahill (Singapore: Springer Nature, 2015), 1-14.

⁵² Pamela Dickey Young - Heather Shipley, “Belief, Not Religion: Youth Negotiations of Religious Identity in Canada”, *Handbook of Children and Youth Studies*, ed. Johanna Wyn - Helen Cahill (Singapore: Springer Nature, 2015), 865.

⁵³ Maria Klingenberg, “Youth and Religion in Sweden: Orientations to Religion Amongst ‘Believers,’ ‘Atheists’ and ‘the Uninterested’”, *Nordic Journal of Religion and Society* 32/2 (2019), 157.

⁵⁴ Ransford Awuku-Gyampoh vd., “Empirical Research on the Downturn in Church Attendance in Australia: The Youth Without Religion”, *International Journal of Social Science and Economics* 1/2 (2021), 8.

Türkiye bağlamında bu olguyu iki ana çizgide değerlendirmek mümkündür. İlki doğu felsefeleri ve dinleri başta olmak üzere İslam dışı dinselleşme eğilimleri, ikincisi Müslüman bir kimliğe sahip olmakla birlikte yukarıda bazı yönlerine dikkat çekilen yeni din anlayışları. Ancak her durumda bu olgu 1960, 1970'lerde başlayan, 1980 ve 1990'larda yükselen, 2000'li yıllarda da kitleselleşmeye başlayan bir eğilimi açıklamaktadır. Böylesi bir süreç, Türkiye'nin liberalleşme arayışları, teknolojik gelişmeler, devletin yayın tekelinin kırılması, medya organlarının çeşitlenmesi⁵⁵ sonucu kurumsal dinî yapıların esnemesi, dinî bilgi kaynaklarının çoğalması ve çeşitlenmesi ile ilgilidir. Başlangıçta marjinal olarak değerlendirilebilecek bu eğilimler nihai olarak bir toplumsal değişimin nüvelerini barındırmaktadır. Bu eğilimler bilhassa seküler orta sınıfların inançlarını yeni bir bağlamda kuracakları, kurallara fazla bağlı olmayan, bireysel yorumlara imkân tanıyan ve yaşadıkları hayatı olumlamayı mümkün kılan bir anlayışla kendini dışa vurmaktadır.⁵⁶

Bu eğilimler, Türkiye'de kurumsal dini yapıların gündeminde fazla yer etmese de bireylerin toplumda yaygın olarak yaşanan inanç ve anlayışlardan uzaklaşmaları, kendi inanç biçimlerini üretip buna uygun bir dinsel yaşam inşa etmeleri anlamına gelmektedir.⁵⁷ Mirza'nın tespit ettiği bu eğilimler Arnett tarafından Amerika bağlamında ortaya konan eğilimlerle örtüşür görünmektedir. Türkiye'de yapılan başka araştırmalarda da konuyla ilgili verilere rastlamak mümkündür. Üniversite öğrencilerinde “inançlıyım ama sorguladığım meseleler var,” “soru ve şüphem olunca araştırıyorum,” “tereddütlerim var” “daha önceden öğretilenleri sorguluyorum” “din adına anlatılanları sorguluyorum” şeklinde beliren yargıların ortaya çıktığı görülmektedir.⁵⁸ Bir araştırmada “hem dindarım hem de maneviyat sahibiyim” diyenlerin oranı %54, “dindarım ama maneviyat sahibi değilim” diyenlerin oranı %6, “maneviyat sahibiyim ama dindar değilim” diyenlerin oranı %37, “ne dindarım ne de maneviyat sahibiyim” diyenlerin oranı %2'dir.⁵⁹ Bu veriler bizim araştırmamızın verileriyle birlikte değerlendirildiğinde üniversite gençliğinde nüvelerini gördüğümüz, görece dinden bağımsız olarak kurgulanan “yeni maneviyatçılık” olgusu hakkında ipuçları taşımaktadır. Ancak bu eğilim tümüyle dinden bağımsız bir eğilim olmak yerine din anlayışlarının bireysel ve toplumsal bağlamında yeniden üretilmesi olarak görülmelidir.

BYDAÖ'nün muhafazakâr-geleneksel din anlayışı boyutu, katılımcıların geleneksel din yorumunun bugüne bakan yüzüne dair görüşlerini ortaya koymaktadır. Geleneksel bir anlayışa bağlı olarak belirlenmiş dinî kurallar konusunda katılımcılar; %33,4 oranında dinin katı bir şekilde yorumlandığını, %33,1 oranında ise dinin çağın gereklerine göre yeniden yorumlanması gerektiğini ifade etmektedir. Katılımcıların verdiği cevaplar geleneksel dinî yaşamın değişmesi gerektiği düşüncesine sahip olduklarını göstermektedir. Üniversite öğrencilerinin %50'si din yüzyıllardır yaşandığı gibi yaşanmalıdır görüşüne, %40'ı dinî konuların önceki âlimler tarafından yeterince açıklandığı görüşüne, %49,3'ü de dinî konularda yeni yorumlara gerek olmadığı düşüncesine katılmamaktadır. Bu durum

⁵⁵ Cengiz vd., *Türkiye'de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 12, 103.

⁵⁶ Cengiz vd., *Türkiye'de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 170.

⁵⁷ Mirza, *Yeni Dinselleşme Eğilimleri ve Maneviyat Arayışları*, 20, 54.

⁵⁸ Odabaşı, “Üniversite Gençliğinin Otorite Algısı ve Din”, 196.

⁵⁹ Ruhattın Yazoğlu - Emine Öztürk, *İlahiyat Öğrencilerinin Din & Dindarlık Algısı (Kars ve Bakü Örneği)* (Ankara: Gece Kitaplığı, 2017), 236.

katılımcıların geleneksel dinî düşüncenin değişmesi yönündeki düşünceleri yanında dinî otoriteye yönelik tutumlarını da ortaya koymaktadır. Üniversite öğrencilerinde otorite ve din ilişkisini ele alan nitel bir çalışmada öğrencilere Kur'an ve sünnetten sonra kimi otorite kabul ettikleri sorulmuştur. Soruya verilen cevaplar içinde bir grup "Kur'an ve sünnetin dışındaki otorite" sorulmamasına rağmen özellikle "Kur'an ve sünnet" demiştir. Bu durum bu iki kaynak dışında bir otoriteyi reddetme eğilimi olarak görünmektedir.⁶⁰

BYDAÖ'nün mistik-özcü din anlayışı boyutunda yer alan maddeler, dinde önemli olanın kurallar mı yoksa öz mü olduğu, din-vicdan ilişkisi ile din-maneviyat ilişkisi konusundaki anlayışları ortaya koymaktadır. Katılımcıların %76,6'sı, dini, insanın manevi yönüyle ilgili bir sistem olarak, %63,6'sı bir vicdan işi olarak görmekte; %41,3'ü de dinde önemli olanın kurallar yerine öz olduğunu düşünmektedir. Bu veriler çalışmada ortaya çıkan yeni maneviyatçılık eğiliminin diğer göstergeleridir. Araştırma grubu kurumsal ve geleneksel din anlayışından uzak, bireyselleşme eğiliminin baskın olduğu bir yönelim içindedir.

Hadislere verilen değer, mezhep ve tarikat olgusu dinin toplumsal tezahürlerine dair anlayışları ölçmede fikir vermektedir. BYDAÖ'nün kurumsal-aidiyete dayalı din anlayışı boyutundaki sorular, muhafazakâr-geleneksel din anlayışı boyutundaki din anlayışlarının temsiline dair anlayışları yansıtmaktadır. Türkiye'nin toplumsal yapısında yer etmiş din anlayışında hadislere önem verme, mezhep bağlılığı ve sufi kültürle iç içe geçmiş bir mistisizm başat bir unsurdur. Ancak üniversite öğrencilerinin aldıkları eğitim, muhatap oldukları sosyal çevre, internet ve sosyal medya başta olmak üzere beslendikleri bilgi kaynakları bakımından toplumun diğer kesimlerinden farklı bir anlayışa sahip olması beklenebilir. Bu sebeple mezhep ve tarikat bağlılığı ve bunlara yönelik tutumda farklılıklar ortaya çıkabilir. Katılımcıların %40,2'si dinin yaşanmasında mezhepleri gerekli görmekte, %30,9'u mezhepleri gerekli görmemekte, %49,1'i hadisler olmadan dinin anlaşılamayacağını düşünmektedir. Bir araştırmada benzer bir soruya katılımcıların %47,2'si dini yaşamak için mezheplere gerek olmadığını belirtirken, %24,9'u kararsız olduğunu, %27,9'u ise bu düşünceye katılmadığını belirtmektedir. Aynı araştırmada katılımcıların %19,2'si bir mezhebe bağlanmadan gerçek anlamda dindar olunamayacağını düşünmektedir.⁶¹ Din anlayışının bu boyutuna dair veriler, gençlerin kurumsal din anlayışına karşı belirli bir mesafe içinde olduklarını göstermektedir. Mistik-özcü din anlayışı boyutundaki verilerle bu boyuttaki veriler birbiriyle örtüşmektedir.

Son dönemde tarikat ve cemaatlerin toplumsal algısını belirleyen kritik eşik 2016 yılı görünmektedir. 2014 yılında yapılan Dinî Hayat Araştırması verilerine göre 18-24 yaş grubunda "dinî grup ve cemaatler yararlıdır" diyenlerin oranı %52,6'dır. Aynı kategorideki katılımcıların %70,3'ü "dinî grup ve cemaatlerin faaliyetleri devlet tarafından denetlenmelidir" görüşünü savunmaktadır.⁶² Cebeci ve diğerlerinin çalışmasına göre 2016 yılı sonrası gelişmelerin Türkiye'de dinî gruplara yönelik bakış açısını derinden etkilemiş olduğu açıktır. Buna göre ilahiyat fakültesi öğrencilerinin "bir dinî grupla ilişkisi olmayanların oranı 2016 öncesinde %19,9 iken 2016 sonrası %70,3'e yükselmiştir. Bir dinî gruba mensubiyet oranı da %63,6'dan %10,4'e düşmüştür."⁶³

⁶⁰ Odabaşı, "Üniversite Gençliğinin Otorite Algısı ve Din", 208.

⁶¹ Kemalettin Taş, *Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Kriterleri* (Ankara: Alter Yayıncılık, 2005), 157-159.

⁶² DİB, *Türkiye'de Dinî Hayat Araştırması* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014), 221-222.

⁶³ Suat Cebeci vd., "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Dinî Grup Algıları", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (2019), 98.

Araştırmamızda tarikat mensubiyeti dini yaşama ve ahlaka etkisi açısından söz konusu edilmiştir. Buna göre katılımcıların %73,3'ü tarikat büyüklerine uymanın dini yaşamak için iyi bir yol olduğu görüşüne, %79,3'ü de tarikata mensup olmanın ahlaki güzelleştireceği görüşüne katılmamaktadır. Dinî hayat araştırmasının verileriyle bu araştırmanın verileri karşılaştırıldığında dinî gruplara yönelik tutumda değişiklik olduğu ifade edilebilir. Bir araştırmaya göre Türkiye'de din temelli bazı yapıların gerçekleştirdikleri eylemler üniversite öğrencilerinin %20,3'ünün "dinî değerlere olan güvenini sarsmış" görünmektedir. Aynı araştırmada "herhangi bir cemaat ya da tarikata bağlı olmadan iyi bir Müslüman olunacağına inanmıyorum" düşüncesine örneklemin %64,8'i katılmamaktadır.⁶⁴

Mutluluk artık psikolojik durum yanında ekonomik durumla ilişkili bir konu olarak görülmektedir. Yaşam beklentisi ve yaşam standardının artması mutluluk, yaşam memnuniyeti, gelecek beklentisi ve bunların birbiriyle ilişkisi konusundaki çalışmaları da artırmıştır.⁶⁵ TÜİK verilerine göre 2022 yılında 18-24 yaş grubundaki genç nüfusta kendini mutlu hissettiğini belirtenlerin oranı %47,9, orta seviyede mutlu hissettiğini belirtenlerin oranı %36,4'tür. 2023 yılında bu oran %6,1 artarak %54 olmuştur.⁶⁶ Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan gelecek beklentisi ölçekleri kendi içinde karşılaştırıldığında iş ve eğitim ölçeğinden alınan puanlar yükseldikçe diğer ölçeklerin puanının yükseldiği görülmektedir. Bu çalışmanın analiz sonuçları nedensel bir ilişkiyi göstermemekle birlikte, testlerden bağımsız olarak katılımcıların iş ve eğitime yönelik beklentilerinin artmasının geleceğe yönelik beklentiyi olumlu etkileyeceği düşünülebilir. Zira bireyler iş ve eğitimle ilgili beklentilerini gerçekleştirdikçe hayata yönelik endişeleri azalacak, gelir düzeyleri hayattan beklentilerini yükseltecektir. Ölçekler içinde iş ve eğitim ölçeği ile en yüksek korelasyona sahip ölçeğin hayat memnuniyeti ölçeği olması bunu gösterebilir. Üniversite öğrencilerinin gelir durumu ve umutsuzluk düzeyini araştıran bir çalışmada "gelir seviyesi ile geleceğe umutla bakma arasında doğrudan bir ilişki olduğu"⁶⁷ tespiti bunu destekleyen bir veridir.

Gelecek beklentisi ölçekleri içinde (iş ve eğitim ölçeğinden sonra) hayat memnuniyeti ölçeği ile en yüksek korelasyon sağlık ve yaşam ölçeği arasındadır. Hayat memnuniyeti ölçeği gençlerin geleceğe yönelik endişe ve kaygılarını, hayatındaki uyum ve mutluluk ile kendini güvende hissetme durumunu ölçmektedir. Buna göre bireylerin iş ve eğitim hayatı ile ilgili hedeflerini gerçekleştirmesi hayat memnuniyeti düzeyleri ile sağlık ve yaşamdan beklentilerini etkileyebilir. Gelecek beklentileri ölçekleri içinde birbiriyle korelasyon düzeyi en yüksek olan üç ölçeğin iş ve eğitim, hayat memnuniyeti ve sağlık ve yaşam ölçekleri olması bunu gösterebilir. Gelir mutluluğa erişmede etkili bir araç olmakla birlikte gelirin tek başına mutluluk getireceği her zaman beklenmemektedir.⁶⁸ Araştırma sonuçları literatürdeki çalışmalara uygun olarak üniversite öğrencilerinin gelecek beklentilerinde, iş ve yaşam konusundaki beklentilerinin belirleyici olduğunu göstermektedir.

⁶⁴ Mebrure Doğan - Zeynep Özcan, "15 Temmuz Darbe Girişiminin Üniversite Öğrencilerinin Müslüman Algısı Üzerindeki Etkileri", *Turkish Studies (Elektronik)* 12/16 (2017), 410.

⁶⁵ Simla Güzel, "Gelir Eşitsizliği, Refah ve Mutluluk", *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6/3 (2018), 389.

⁶⁶ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), "Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2023" (Erişim 30 05 2024).

⁶⁷ Cem Zafer, "Cinsiyet ve Ekonomik Gelir Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeylerinin Tespiti", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21/1 (2019), 321.

⁶⁸ Güzel, "Gelir Eşitsizliği, Refah ve Mutluluk", 393.

Gençlerin sorunlarına çözüm odaklı yaklaşabilmenin yolu onların neyi sorun olarak gördüğünü analiz etmekten geçer. Aksaray’da 820 kişilik örnekleme gerçekleştirilen bir araştırmanın sonuçları gençlerin geleceğe yönelik beklentileri içinde öncelikli konuların para kazanmak, mesleki saygınlık ve mutluluk olduğunu tespit etmiştir. Aynı çalışmada gençlerin orta düzeyde mutlu olduğu ve yakın gelecekte daha mutlu olacağını düşündüğü, iç huzura sahip olmadığı tespit edilmiştir.⁶⁹ Literatürdeki çalışmalarda gençlerin gelecek beklentileri ile yaşamdan ve mesleklerinden memnuniyet düzeyleri arasında, okuldan ve eğitimden memnuniyet düzeyleri ile gelecek beklentileri arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.⁷⁰ Gençlerin gelecek beklentilerini etkileyen unsurlar bölgesel faktörlere, cinsiyete dayalı sorunlara göre farklılaşabilmektedir. Bunlar işsizliğe ilave olarak meslek edinme, devletin gençlere karşı ilgi düzeyi, gençlerin zaman geçirebileceği sosyal ortamlar gibi unsurlardır. Genç kızlarda ise durum eğitim alıp almama ile de ilişkilidir.⁷¹

BYDAÖ bireylerin dine hangi temel kabullerden, anlayışlardan baktıklarını ölçmeyi hedefleyen bir ölçme aracıdır.⁷² Gelecek beklentisi ölçekleri ise katılımcıların iş yaşamı, hayat memnuniyeti, evlilik, yaşam, sağlık ve sosyal bağlarla ilgili beklentilerini ölçmeyi hedeflemektedir.⁷³ Bu çalışmada elde edilen sonuçlara göre gelecek beklentisi ölçeklerinin BYDAÖ’nün seküler-mesafeli, muhafazakâr-geleneksel ve kurumsal-aidiyete dayalı boyutları arasında anlamlı bir ilişki vardır. Ancak korelasyonun yönü açısından bakıldığında gelecek beklentileri ile seküler-mesafeli din anlayışının negatif yönlü, diğer iki boyutla pozitif yönlü ilişki dikkat çekmektedir. Mistik-özcü din anlayışı ile gelecek beklentisi ölçeklerinden sadece din ve toplum ölçeği arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Bu ilişkinin anlamı hakkında yorum yapabilmek için ölçeklerin içeriğine bakmak gerekmektedir. BYDAÖ’nün seküler-mesafeli din anlayışı boyutu, dinin, modern dünyadaki durumu, akılla ilişkisi, kaynağı, dinin yorumlanma biçimi, yeni yorumlara ihtiyaç olup olmadığı, hayata müdahalesinin sınırları, din-ahlak ilişkisi, ahlaki otorite, maneviyat-din ilişkisi konuları ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Ölçeğin kurgusu gereği seküler-mesafeli din anlayışı dine belirli bir mesafeden bakmayı, kimi zaman dine karşı eleştirel bir tutumu sergileyen bir din anlayışını⁷⁴ temsil etmektedir. Seküler-mesafeli din anlayışı ile gelecek beklentisi ölçeklerinin ilişkisine bakıldığında; seküler-mesafeli din anlayışına sahip bireylerin din anlayışı puanları arttıkça gelecek beklentisi puanları düşmektedir.

Muhafazakâr-geleneksel din anlayışı boyutunda yer alan sorular dinin aktüel gelişmelere göre konumunu ve geleneksel yapının değişme ihtiyacını ölçmeyi hedeflemektedir.⁷⁵ Araştırmanın sonuçları muhafazakâr-geleneksel bir din anlayışına sahip olma ile gelecek beklentileri arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir.

⁶⁹ Gümüşsoy, “Gençlik Profili ile Gelecek Beklentilerinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma: Aksaray İli Örneği”, 149.

⁷⁰ Mustafa Fatih Ay, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Memnuniyet Düzeyleri ile Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişki”, *Marife Dinî Araştırmalar Dergisi* 20/2 (2020), 754.

⁷¹ Zuhal Cafoğlu - Veysel Okçu, “Gençlik Sorunları: Siirt İli Örneği”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 12/43 (2013), 95-96.

⁷² İnce vd., “Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”, 616.

⁷³ İnce - Temiz, “Gençlerin Gelecek Beklentilerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi: Sakarya Üniversitesi Örneği”, 7.

⁷⁴ İnce vd., “Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”, 628.

⁷⁵ İnce vd., “Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”, 629.

Muhafazakâr-geleneksel din anlayışı ile iş ve eğitim ölçeği arasındaki korelasyonun yüksek olması bu iki değişken arasında yüksek bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Kurumsal-aidiyete dayalı din anlayışı ile gelecek beklentisi ilişkisi incelendiğinde bütün değişkenler arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Ölçek boyutları birlikte değerlendirildiğinde muhafazakâr-geleneksel din anlayışı ile kurumsal-aidiyete dayalı din anlayışı ilişkisinin gelecek beklentisi ölçekleri ile ilişkisi açısından birbirine benzediği görülmektedir. Her iki din anlayışına sahip bireylerin gelecek beklentileri ölçeklerinden aldıkları puanlar arada bazı farklılıklar olmak üzere benzer görünmektedir.

Mistik-özcü din anlayışına sahip bireylerin gelecek beklentisi ölçeklerinden aldıkları puanlar incelendiğinde bu din anlayışı ile gelecek beklentileri arasında sadece din ve toplum ölçeğinin anlamlı bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Mistik-özcü din anlayışına sahip bireylerin din anlayışını belirgin kılan kavramlar gönül, vicdan, öz gibi kavramlardır. Bunlar dine bir ölçüde bireysel ve içsel yönden bakan bir anlayışı imlemektedir⁷⁶ Din anlayışının mistik-özcü boyutu ile gelecek beklentileri ölçekleri arasındaki korelasyonun anlamlı olmaması iki değişken arasındaki ilişki konusunda yorum yapmayı güçleştirmektedir.

Sonuç

Araştırmanın sonuçlarına göre araştırmanın ana hipotezi olan “beliren yetişkinlerde, din anlayışı ile gelecek beklentisi arasında anlamlı bir ilişki vardır” hipotezinin doğrulandığı alt hipotezlerin ise büyük ölçüde doğrulandığı görülmektedir.

Araştırmadan çıkarılabilecek diğer sonuçlar ise şu şekilde ifade edilebilir; çalışmanın verilerine göre üniversite gençliği, geleneksel-kurumsal din anlayışına karşı mesafeli, dinî otoriteleri sorgulayan, bireyselliğin ön planda olduğu yeni maneviyatçılık olarak isimlendirilecek bir din anlayışına sahiptir. Bu din anlayışı dinin mevcut yorumlarını katı bulmakta, yeni dinî yorumlara açık bir tutum sergilemektedir. Bu kesime hizmet götüren dinî kurumların bu durumu göz önünde bulundurması gençliğin dinî yönelimlerine uygun hizmet üretmek açısından elzem görünmektedir. Eğer kurumsal dini yapılar BY'lerin dini inanç ve yaşamlarına nüfuz etmek istiyorlarsa beliren yetişkinliği etkileyen ve onların yaşamlarının bu evresinde din ve maneviyatı şekillendiren sosyal, kültürel ve kurumsal yapılar ve güçlerle yüzleşmek zorunda kalacaklardır.⁷⁷

Din anlayışı ölçeğinden alınan ortalamalar ile gelecek beklentisi ölçeklerinin ortalamaları karşılaştırıldığında muhafazakâr-geleneksel din anlayışı ve kurumsal-aidiyete dayalı din anlayışı ile gelecek beklentilerinin ilişkisinin yüksek olduğu, bu iki din anlayışından alınan puanlar arttıkça gelecek beklentilerinin de arttığı görülmektedir. Seküler-mesafeli din anlayışı ile gelecek beklentisi arasındaki ilişki bunun tam tersidir. Buna göre bireylerin seküler-mesafeli bir din anlayışına sahip olma düzeyi arttıkça gelecek beklentisi düzeyi düşmektedir. Diğer bir ifadeyle dine “seküler-mesafeli” bakışla geleceğe yönelik beklentilerin düşüşü arasında, kurumsal-aidiyete dayalı ve muhafazakâr-geleneksel din anlayışı ile geleceğe pozitif bakma arasında ilişki bulunmaktadır.

⁷⁶ İnce vd., “Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, 628.

⁷⁷ Christian Smith - Patricia Snell, *Souls in Transition: The Religious and Spiritual Lives of Emerging Adults* (Oxford: Oxford University Press, 2009), 298-299.

Kaynakça | References

- Akçe, Havagül. *The Relationship Between Spirituality, Mindfulness and Prayer Among Turkish Emerging Adults*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Akkır, Ramazan. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Anlayışları: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği”. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/2 (2020), 443-472.
- Akyüz, Niyazi. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Anlayışı Ölçeği Üzerine Bir Pilot Araştırma”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43/1 (2002), 123-134. http://dx.doi.org/10.1501/ilhfak_0000000082
- Altunışık, Remzi vd. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık, 2010.
- Arnett, Jeffrey - Arnett Jensen, Lene. “A Congregation of One: Individualized Religious Beliefs Among Emerging Adults”. *Journal of Adolescent Research* 17 (2002), 451-467.
- Arnett, Jeffrey Jensen. “Emerging Adulthood: A Theory of Development from the Late Teens Through the Twenties”. *American Psychologist* 55/5 (2000), 469-480.
- Arnett, Jeffrey Jensen. “Emerging Adulthood: A Theory of Development from the Late Teens Through the Twenties”. *American Psychologist* 55/5 (2000), 469-480. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0003-066X.55.5.469>
- Arnett, Jeffrey Jensen. “Emerging Adulthood: What Is It, and What Is It Good For?” *Child Development Perspectives* 1 (2007), 68-73. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/j.1750-8606.2007.00016.x>
- Arnett, Jeffrey Jensen. “Learning to Stand Alone: The Contemporary American Transition to Adulthood in Cultural and Historical Context”. *Human Development* 41/5-6 (1998), 295-315. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1159/000022591>
- Aşlamacı, İbrahim. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İslâm Anlayışları Üzerine Bir İnceleme (İnönü Üniversitesi Örneği)”. *İslam ve Yorum II Temel Tartışmalar, İmkanlar ve Sorunlar*. ed. Fikret Karaman. 457-483. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2018.
- Awuku-Gyampoh, Ransford vd. “Empirical Research on the Downturn in Church Attendance in Australia: The Youth Without Religion”. *International Journal of Social Science and Economics* 1/2 (2021), 6-14. <https://doi.org/10.22158/ijss.v1n2p6>
- Ay, Mustafa Fatih. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Memnuniyet Düzeyleri ile Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişki”. *Marife Dinî Araştırmalar Dergisi* 20/2 (2020), 743-758. <http://dx.doi.org/10.33420/marife.800556>
- Başpınar, Adem. “Gençlerin Gelecek Beklentileri”. *Türkiyenin Gençleri İleri Analizler*. ed. Ahmet Özdiç. 45-74. İstanbul: TGSP Yayınları, 2020.
- Büyüköztürk, Şener vd. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 2014.
- Büyüköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum*. Ankara: Pegem Akademi, 2012.
- Cafoğlu, Zuhâl - Okçu, Veysel. “Gençlik Sorunları: Siirt İli Örneği”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 12/43 (2013), 82-115.
- Can, Abdullah. *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi, 2013.

- Cebeci, Suat vd. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Dinî Grup Algıları”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (2019), 88-113.
<https://doi.org/10.32950/rteuifd.552152>
- Cengiz, Kurtuluş vd. *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.* İstanbul: İletişim Yayınları, 2022.
- DİB. *Türkiye’de Dinî Hayat Araştırması*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014.
- Doğan, Aysun - Cebioğlu, Sunay. “Beliren Yetişkinlik: Ergenlikten Yetişkinliğe Uzanan Bir Dönem”. *Türk Psikoloji Yazıları* 14/28 (2011), 11-21.
- Doğan, Mebrure - Özcan, Zeynep. “15 Temmuz Darbe Girişiminin Üniversite Öğrencilerinin Müslüman Algısı Üzerindeki Etkileri”. *Turkish Studies (Elektronik)* 12/16 (2017), 401-422. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11943>
- Gümüşsoy, Yalçın. “Gençlik Profili ile Gelecek Beklentilerinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma: Aksaray İli Örneği”. *International Journal of Arts and Social Studies* 4/6 (2021), 139-156.
- Güzel, Simla. “Gelir Eşitsizliği, Refah ve Mutluluk”. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6/3 (2018), 389-394. <https://doi.org/10.18506/anemon.322631>
- Handal, Paul vd. “Distinguishing Between Self-Classified Religious and Spiritual Emerging Adults: Conceptual and Operational Challenges”. *Athens Journal of Social Sciences* 2/2 (2017), 87-98. <https://doi.org/10.30958/ajss.2-2-1>
- Hankin, Benjamin L. vd. “Development of Depression from Preadolescence to Young Adulthood: Emerging Gender Differences in a 10-year Longitudinal Study”. *Journal of Abnormal Psychology* 107/1 (1998), 28-140.
<http://dx.doi.org/10.1037/0021-843X.107.1.128>
- Hogan, Dennis P. - Astone, Nan Marie. “The Transition to Adulthood”. *Annual Review of Sociology* 12 (1986), 109-130.
- İnce, Abdullah vd. “Beliren Yetişkinlerde Din Anlayışı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/46 (2022), 607-633. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.1152006>
- İnce, Abdullah. “Beliren Yetişkinlerde Din ve Allah Tasavvuru”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/3 (2022), 884-914. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1194676>
- İnce, Abdullah - Temiz, Yunus Emre. “Gençlerin Gelecek Beklentilerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi: Sakarya Üniversitesi Örneği”. *Uluslararası Gençlik Araştırmaları Sempozyumu Tam Metin Bildiriler Kitabı*. 1-40. Sakarya: Eksen Yayınları, 2022.
- Kablay, Sebiha - Çakmak, Gülten. “Üniversite Öğrencilerinin Gelir-Harcama İlişkisinin Kent Ekonomisine Katkısı: Ordu Üniversitesi Örneği”. *Emek Araştırma Dergisi* 6/1 (2021), 199-232.
- Kelleher, John D. - Tierney, Brendan. *Veri Bilimi*. çev. Onur Öztürk. İstanbul: Finansbank Ufuk Açan Kitaplar, 2019.
- Keniston, Kenneth. “Youth: A ‘New’ Stage of life”. *The American Scholar* 39/4 (1970), 631-654.
- Klingenberg, Maria. “Youth and Religion in Sweden: Orientations to Religion Amongst ‘Believers,’ ‘Atheists’ and ‘the Uninterested’”. *Nordic Journal of Religion and Society* 32/2 (2019), 148-167. <https://doi.org/10.18261/issn.1890-7008-2019-02-04>
- Kobak, R. Rogers - Sceery, Amy. “Attachment in Late Adolescence: Working Models, Affect Regulation, and Representations of Self and Others”. *Child Development* 59/1 (1988), 135-146. <https://doi.org/10.2307/1130395>

- Krech, David - Crutchfield, Richard S. *Sosyal Psikoloji Teori ve Problemler*. çev. Erol Güngör. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1994.
- Küçükkeleşçe, Osman vd. "Future Expectation Levels of Adolescents During the COVID-19 Pandemic". *Frontiers in Public Health* 11 (2023), 1-6.
<https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1199280>
- Lefebvre, Solange - Chakravarty, K. Gandhar. "Youth, Spirituality, and Re-ligion in Canada and Quebec". *Annual Review of The Sociology of Religion*. 28-63. Leiden: Brill, 2010.
- Mirza, Gözde Aynur. *Yeni Dinselleşme Eğilimleri ve Maneviyat Arayışları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Odabaşı, Fatma. "Üniversite Gençliğinin Otorite Algısı ve Din". *İlahiyat Akademi* 12 (2020), 183-216.
- SAÜ, Sakarya Üniversitesi. "Sayılarla SAÜ". Erişim 5 Şubat 2014.
<https://www.sakarya.edu.tr/sayilarla-sau.html>
- Sipsma, Heather L. vd. "Future Expectations Among Adolescents: A Latent Class Analysis". *American Journal of Community Psychology* 50/1-2 (2012), 169-181.
<https://doi.org/10.1007/s10464-011-9487-1>
- Smith, Christian - Snell, Patricia. *Souls in Transition: The Religious and Spiritual Lives of Emerging Adults*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Sönmez Çakır, Fatma. *Sosyal Bilimler İçin Parametrik Veri Analizi*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2019.
- Sungur, Onur. "Korelasyon Analizi". *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Analizi*. ed. Şeref Kalaycı. 115-127. Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2008.
- Taş, Kemalettin. *Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Kriterleri*. Ankara: Alter Yayıncılık, 2005.
- Toker, İhsan. *Teolojik Bir İnşa Olarak Laiklik*. Ankara: Eski Yeni, 2009.
- Tutar, Hasan - Erdem, Ahmet Tuncay. *Örnekleleriyle Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve SPSS Uygulamaları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. "Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2023". Erişim 30 Mayıs 2024. <https://data.tuik.gov.tr>
- Vincett, Giselle vd. "Young People and Religion and Spirituality in Europe: A Complex Picture". *Handbook of Children and Youth Studies*. ed. Johanna Wyn - Helen Cahill. 1-14. Singapore: Springer Nature, 2015.
- Yazoğlu, Ruhattin - Öztürk, Emine. *İlahiyat Öğrencilerinin Din & Dindarlık Algısı (Kars ve Bakü Örneği)*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2017.
- Young, Pamela Dickey - Shipley, Heather. "Belief, Not Religion: Youth Negotiations of Religious Identity in Canada". *Handbook of Children and Youth Studies*. ed. Johanna Wyn - Helen Cahill. 861-873. Sin-gapore: Springer Nature, 2015.
- Zafer, Cem. "Cinsiyet ve Ekonomik Gelir Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeylerinin Tespiti". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21/1 (2019), 307-324. <https://doi.org/10.26468/trakyasobed.492232>
- Zavalsız, Mesut - Şengül, Fatma Nur. "Gençliğe Yönelik Dine Bakış Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 54 (2023), 419-442. <https://doi.org/10.17120/omuifd.1238384>